

РЕЦЕНЗИЯ

от Проф. д.ик.н. Тая Горчева –
катедра “Международни икономически отношения”,
на СА “Д. А. Ценов” – Свищов,

за откриване на процедура по защита на дисертационен труд на тема
*„Оценка на финансовото състояние на здравните заведения, въвеждащи
система за качество в Ливан“*

въз основа на заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър” № 49 от
29.01.2025 г.

за придобиване на образователна и научна степен „Доктор” в
професионално направление 3.8. „Икономика” и докторска програма
„Политическа икономия“,

Автор: РАЙЯН НОМАН МЕРХИ

**Научен ръководител: проф. д-р Емил Панушев,
ръководител на катедра „Икономика“
на ВСУ „Черноризец Храбър”**

I. Общо представяне на дисертационния труд

Предложеният ръкопис е в обем от 168 страници, вкл. приложенията и представлява завършен и добре структуриран научен труд, състоящ се от увод, три глави, заключение и библиография, а всяка глава е с въведение, основен текст и заключение. Съдържанието е композирано в следите основни направления: международни стандарти в общественото здравеопазване, стабилизиращи финансовото състояние на системата; качеството на здравните услуги и благосъстоянието на населението; баланс на интересите от гледна точка на потребностите от добро обществено здравеопазване и финансовата рамка за поддържане качеството на услугите.

Визуално част от постановките в изложеното са представени посредством 28 таблици, 31 фигури и 2 приложения. Добро впечатление прави списъкът с референтна литература, който се състои от 141 публикации на английски и арабски езици, както и местни, регионални и международни документи. Авторът на дисертацията е докторант на самостоятелна подготовка във Варненския свободен университет „Черноризец Храбър“, факултет „Социални, стопански и компютърни науки“, катедра „Икономика“.

Прецизно са формулирани обектът (реформиране на административната система на ливанските здравни заведения), предметът (необходимостта от модернизиране и значително подобряване на инструментите за измерване на финансовото състояние на болниците, за да се осигури качество на здравните грижи) и общата цел на изследването - (идентифициране на финансовото състояние в здравните институции на Ливан, в които се прилага система за качество, чиято структура се определя от конкретен финансов ресурс с идеята да се предложи набор от критерии за поддържане на финансовата стабилност на здравните институции).

Самата **изследователска теза е формулирана коректно** като отразява, до колко прилагането на международни стандарти подобрява системата за качество в здравеопазването в Ливан, вземайки предвид спецификата на административната система на ливанските здравни заведения и ограничения финансов ресурс за поддържане баланса между качество на здравните услуги и финансовата стабилност на самите заведения. Общата теза е декомпозирана в три конкретни хипотези, които очертават стъпките, през които преминава научното изследване. За изпълнение на поставената цел и въз основа на дефинираната теза авторката извежда девет конкретни задачи, очертаващи пътя на самото изследване.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

A) Актуалност на темата

Предложеният ръкопис се отличава с актуалност на темата, но и с многопластовост на проблемите на здравеопазването като национален приоритет. Политиката на общественото здравеопазване е важен момент от цялостната философия за национална сигурност, затова нейното прилагане е съществена част от стремежа за подобряване стандарта на живот във всяка страна. Това превръща успешното функциониране на болничните заведения и администрирането на болничната система в основна задача за националните здравни институции. Проследявайки съдържанието на разработката, става ясно, че наред с чисто теоретичните постановки се поставят и редица прагматични проблеми за приложимостта на международните стандарти за качество на здравните услуги в управлението на болничните заведения в Ливан, а това се оценява като положителен момент.

Б) Бележки по съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд е структуриран съгласно установените в практиката принципи за изграждане на научното изследване. Ето защо **в първа глава са разположени теоретичните основи**, описващи същността и основните характеристики на здравната система, като се обръща внимание на необходимостта за финансиране и поддържане на качеството на здравните услуги. Като важен елемент от теоретичния фундамент е изясняване на взаимодействието между качество и цена във здравеопазването, като се провежда компаративен анализ за добрите практики, анализирани от различни автори в редица теоретични изследвания. Положително се оценява анализът на представените мнения, дефиниции, аспекти и подходи на различни автори, работещи в посочената научна област, свързана с национални и международни стандарти за

качество в здравеопазването (Joint Commission International; Изпълнителна агенция "Българска служба за акредитация"; UN World Health Organization; Agence Française de Développement и др.)

Във **втора глава** вниманието се фокусира върху същността, структурата и начините на финансиране на здравната система в Ливан, като се описват възможностите за поддържане на баланса между финансово оздравяване и поддържането на качество на здравните услуги. Разкриват се възможностите за растеж и ограниченията, произтичащи от социалния характер на здравната система. В този смисъл положително се оценява разкриването на предизвикателствата пред сектора в Ливан.

В **трета глава** са представени анализи и оценки, както и авторски емпирични изследвания относно възможностите за установяване и разкриване на финансовото състояние на болничните заведения, както и за оздравяване на уязвимите звена в здравеопазването в Ливан. Изследването акцентира върху изграждането на методика, но и адаптирането на модел (модел на Деминг) за диагностика и превенция от поемането на финансови рискове, които биха довели до влошаване на качеството на здравните услуги. Моделът може да се използва за коригиране на целите, промяна на методите на управление на здравните заведения, както и за преформулиране на приоритетите при обучението на специалисти.

Анализирайки **степената на разработеност на изследваната проблематика от други учени** стигаме до извода, че едно от положителните качества на разработката е фактът, че се разглежда широка теоретична постановка на темата за финансиране и поддържане на качеството на здравните услуги в рамките на една национална здравна система. Положително се оценява и изграждането на система за акредитация на болниците в страната чрез създаване на нови стандарти, които се придържат към най-добрите международни практики. Друг положителен момент при разработването на посочените теоретични проблеми е

прилагането на критичен подход и отразяване на собственото отношение на автора по темата.

В) Методологична конструкция и инструментариум

В първа глава при изработване на теоретичните постановки, необходими като фундамент за изследването по-нататък, се използват общонаучни методи и логическа проверка; каузални зависимости и дефиниции на основоположни понятия и категории. Добро впечатление прави изясняването на понятийния апарат и прецизирането на основните категории.

Във втора глава се пристъпва към факторен анализ, чрез който се установява влиянието върху взаимодействието между качеството, разходите и общото финансово състояние на здравната система, както и на селектирани болнични заведения.

В трета глава се извършва емпирично изследването, в което се използват конкретни методи и съответен инструментариум, каквито са:

- класификация на болничните заведения в страната (такива, които прилагат системи за качество, или такива, които не го правят) – основа за разграничаване на резултативните величини по конкретни индикатори за качество;
- качествени и количествени анализи по установена система от показатели за финансова стабилност и качество на здравните услуги;
- анкетни и експертни проучвания по групи от заинтересованите страни (потребители на здравни услуги, мениджъри на болничните заведения, финансови експерти в областта на здравеопазването).

Посочените по-горе методи допринасят за адекватен анализ на използваните емпирични данни с помощта на SPSS – инструмент, позволяващ изследването на многофункционални зависимости, който допринася за адекватната статистическа обработка.

Авторефератът е изготвен съобразно изискванията на самостоятелно научно изследване в обем от 44 страници, включвайки осем фигури и две таблици. Той отразява точно и пълно съдържанието и духа на дисертационния труд, като акцентира върху най-силните моменти от проведеното научно изследване. В хода на подготовката на дисертационния труд авторката е **публикувала три самостоятелни статии на английски език** по теми, свързани с дисертационния труд и проведеното изследване.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Въз основа на изложеното стигам до извода, че в съдържанието на дисертационния труд се наблюдава развитие на съществуващи научни идеи и концепции, което ми позволява да изведа следните приноси моменти, а именно:

- ✓ В дисертационния труд се изгражда теоретичен фундамент за изясняване функционирането и ролята на международните стандарти за качество на услугите в болничните заведения, което от своя страна позволява систематизирането и анализирането на изследванията върху възникването, същността и развитието на здравната система в Ливан, както и възможността за реорганизиране дейността на здравните заведения с оглед спазване на баланса между определения финансов ресурс и качеството на здравните услуги.
- Адаптира се познатият модел на Деминг, въз основа на което се изгражда рамка за анализиране функционирането на общественото здравеопазване в Ливан с идеята да се предложат пътища за оптимизиране на разходите и повишаване ефективността на здравните заведения.
- На основата на емпирични данни и статистически анализ се доказва, че инвестирането на финансов ресурс в системи за качество в ливанското здравеопазване повишава възвръщаемостта на

инвестициите за въвеждането на тези системи. Изследвайки взаимодействието между финансовите резултати и резултатите от управление на качеството се предлагат подходи за решаване на рискови ситуации в здравеопазването. Констатациите от изследването дават възможност да се формулират препоръки за оптимизиране управлението на финансите, така че то да допринесе за подобряване качеството в общественото здравеопазване.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Като цяло идеята на дисертационния труд е подчинена на това да се направят предложения за оптимизиране дейността на здравните институции в Ливан от гледна точка поддържане на баланса между размера на финансовите средства и качеството на здравните услуги, като се прилагат утвърдени международни стандарти. Във връзка с това смятам, че целта на изследването е постигната, макар, че се отбелязват и някои слабости, а именно:

а) Бележки и препоръки по съдържанието на дисертационния труд

- ✓ Разкриването на основните характеристики на посочените в изложението стандарти и системи за качество на здравните услуги в компаративен план би било по-прегледно, ако се оформи в табличен вид, като се фиксират приликите и разликите;
- ✓ Добре би било по-отчетливо да се разграничат фазите на здравната реформа в Ливан за периода 2000-2015 г., за да могат да се дефинират ясно проблемите във всяка отделна фаза и да се открие значението на: въвеждането на система за акредитация на болничните заведения; отделянето на дейностите от доболничната и болничната помощ, за да се разкрие обемът и направленията на финансовите средства; създаването на Висшия здравен орган в страната, чиято задача се свързва с изготвяне на профил на националната здравна система по образец на State of Health

in the EU, за да се изведат основните проблеми и рискове пред здравеопазването.

б) *Бележки от технически характер*

- Добре би било, когато се посочват конкретни международни организации или институции, предлагащи ноу-хау в областта на здравеопазването, да се изписва пълното им наименование, а под черта да се пояснява тяхната същност и значение.
- Забелязва се неправилно цитиране на конкретни автори или източници, а е добре цитирането да се извършва по единна система (APA стандарта или БДС 17377-96).
- Добре е в края на дисертационния труд да се приложат междинните резултати от събраната информация и анализирания данни по отделните параметри в резултат на корелационния SPSS-анализ.

V. Обобщено заключение и становище

Въз основа на изложената информация и независимо от направените бележки, които не намаляват значимостта на предложеното изследване, **стигам до заключението, че представеният дисертационен труд отговаря на формалните изисквания по установените критерии, за присъждане на образователно-квалификационна и научна степен „доктор” в професионално направление 3.8. „Икономика” и докторска програма „Политическа икономика“.** По тази причина предлагам на научното жури да даде положителен вот.

24.02.2025 г.
Свищов

(Проф. д.ик.н. Т. Горчева)